

ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ ЗАСОБАМИ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОСТІ

Я. В. Кудря

1. Аналіз економічних показників фінансового стану промислових підприємств

Фінансове становище більшості з промислових підприємств у багатьох з видів економічної і промисловості діяльності є незадовільним (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники фінансового стану промислових підприємств в Україні

Показники	Значення						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
рентабельність операційної діяльності, %	3,5	4,7	3,4	3	1,6	3,4	1,3
фінансові результати до оподаткування, млн. грн.	31221	58662	21353	13698	-166414	–	-52725
частка збиткових підприємств, %	43	39,2	39,3	37,7	37,6	39,6	42,1
чистий прибуток, млн. грн.	11594	31961	2592	-4181	-178730	-90283	19899

Джерело: [2].

Незадовільною є ситуація і з фінансовим станом промислових підприємств у Західному регіоні. Так, згідно із [1], частка збиткових промислових підприємств після зменшення впродовж 2011 – 2014 рр. у січні-червні 2015 р. зросла не тільки в Україні (на 5,9%), але і у регіоні, а надто в Рівненській (11%) та Івано-Франківській (9,4%) обл. Винятком є лише Закарпатська обл., в якій значення показника у 2015 р. зменшилось на 5,7%.

Із 2014 р. фінансовий результат до оподаткування у промисловості України є від'ємним. У Закарпатській, Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській обл. цей негативний процес розпочався ще раніше. Водночас діяльність промислових підприємств Чернівецької обл. після отримання збиткового фінансового результату до оподаткування у 2014 р. була прибутковою в 2015 р.

Ефектним показником оцінки фінансового стану промислових підприємств є рентабельність операційної діяльності. Позитивним моментом є зростання значень показника в усіх видах промислової діяльності на рівні України. Що ж до Західного регіону, то найвищі значення показника характерні для промислових підприємств

Волинської обл. Натомість в Івано-Франківській, Рівненській і Тернопільській обл. сформувалась тенденція до зниження значень.

У Львівській обл. частка збиткових промислових підприємств становила 36,3% в 2014 р. Їх найбільше було зафіксовано у м. Червоноград (41%), Трускавець (38%), Дрогобич (37,4%) і Львові (37%), в Яворівському (36,2%) та Миколаївському (35,7%) районах області [3]. Діяльність промислових підприємств області зазнала найбільшого збиткового фінансового результату до оподаткування, відносно інших видів економічної діяльності на 01.01.2016 р. Так, сума їх збитків відповідала значенню у 3518,8 проти 904,3 млн. грн. прибутків промислових підприємств в 2013 р. Рентабельність операційної діяльності в області зменшилася із 3,8% у 2013 р. до 1,5% в 2014 р.

Отже, дослідження показали, що промислові підприємства нерентабельні і тяжіють до банкрутства. Їхній фінансовий стан оцінюється якщо і незадовільно, то явно як нестабільний та складний. Нерідко причинами цього є некомпетентність менеджерів, невідпрацьованість і неефективність управлінських інструментів.

2. Оцінка економічного стану використання оборотних засобів промислових підприємств

Зупинки виробництва і невисока економічна ефективність використання обігового капіталу промислових підприємств, надмірне позичкове фінансування, низька дохідність, незадовільний фінансовий стан, схильність до систематичного невиконання кредитних зобов'язань та банкрутства є результатами непрофесійного фінансового менеджменту, формування та застосування неоптимальних механізмів управління обіговим капіталом, недосконалих інструментів і технологій оптимізації процесів відтворення, структури капіталу.

Превентивну і своєчасну економічну діагностику загроз, ризиків, небезпек для фінансового стану промислових підприємств та тенденцій погіршення, ускладнення їхнього становища разом з розробкою комплексу заходів, які скеровані на усунення передумов кризового стану, покладаємо на антикризовий фінансовий менеджмент.

Оптимізація економічних механізмів управління обіговим капіталом промислових підприємств забезпечує виконання таких завдань.

Обіговий капітал промислових підприємств є елементом їх поточних активів. Оптимізація і оптимальність економічних механізмів управління обіговим капіталом промислових підприємств виступають, тлумачимо наслідками регулювання складу та структури короткострокових фінансових вкладень, обігових засобів підприємств. Оптимізація економічних механізмів управління обіговим капіталом промислових підприємств полягає у регулюванні складу, структури обігових коштів.

Обігові кошти промислових підприємств в Україні протягом 2010 – 2016 рр. збільшувалися по-різному (табл. 2).

Таблиця 2

Обігові активи промислових підприємств, млн. грн.

Показник	Значення						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
оборотні засоби	631,5	713,6	786,1	838,6	942,1	–	–

Джерело: [2].

Згідно з групами обігових активів промислових підприємств, динаміку і рівень інтенсивності структурних зрушень в активі балансу підприємств протягом 2010 – 2016 рр. репрезентуємо наступним чином (табл. 3).

Таблиця 3

Загальна структура обігових активів промислових підприємств, млн. грн.

Показники	Значення						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
видатки періодів	–	–	–	13,6	15,7	–	–
готівкові кошти	31,7	38,1	483,7	52,4	59,3	–	–
дебіторська заборгованість	409,5	454,5	498,1	512,1	595	–	–
запаси	159,2	189,2	206,5	223,2	237,3	–	–
поточні фінансові інвестиції	13,3	13,1	14	13	13,6	–	–

Джерело: [2].

Фінансовий стан промислових підприємств у Львівській обл. є складним. Причиною такого стану справ є дефіцит обігового капіталу. Величина обігового капіталу промислових підприємств Львівської обл. була рівною 89,5 млн. грн. в 2014 р. Негативно впливає на фінансовий стан промислових підприємств збільшення дебіторської заборгованості. Обсяги останньої у Львівській обл. становили 32,7% на

початку 2015 р. Показник дебіторської заборгованості за промислову продукцію відповідав 17,7 млн. грн. Це максимальне значення серед базових видів економічної діяльності і збільшилася на 46,1%, відносно попереднього року [1].

3. Методичний підхід до підвищення економічної ефективності управління оборотними засобами промислових підприємств

Обігові кошти характеризуються мірою гнучкості або рівнем еластичності. На практиці це значить, що однаковий обсяг реалізації промислової продукції може бути одержаний за використання різних величин обігового капіталу промислових підприємств при умові зміни оборотності їхніх коштів. Забезпечення управлінських впливів на обігові кошти промислових підприємств, у т.ч. завдяки регулюванню їх рівня за рахунок заходів з інтенсифікації оборотності обігових коштів підприємств, дозволяють маніпулювати структурою активів і пасивів, попереджувати настання кризових явищ та покращувати поточний фінансовий стан.

Одним зі способів збільшення фінансової міцності промислових підприємств є доведення величини складових, структури активів до рівня, за якого підприємства вважаються ліквідними і платоспроможними, фінансово надійними.

Основними показниками рівня фінансової міцності промислових підприємств є такі фінансові коефіцієнти, як автономії і покриття. По-суті, труднощі завдання полягають у тому, аби у процесі застосування внутрішньофірмових організаційно-економічних механізмів не погіршити існуючі фінансові результати діяльності і довести значення показників до рівня, відповідного рекомендованим значенням для коефіцієнтів автономії та покриття запасів. Рекомендованим значенням для першого із показників є не менше 0,5, а для другого – 2.

4. Методика організаційно-економічного забезпечення ефективного управління фінансовим станом промислових підприємств

Організаційно-економічне забезпечення ефективного управління фінансовим станом промислових підприємств передбачає виконання умов:

$$\begin{array}{c}
 [EFC] \\
 \downarrow \\
 \sum_{n=2}^n NCA, CA = \sum_{m=4}^m E, LCS, CLS, OL, \\
 CA = CA [PE] \\
 OL = 0
 \end{array} \quad (1)$$

де EFC – чинники ефективності діяльності підприємств; CA – обіговий капітал, LCS і CLS – кредитні зобов'язання за розрахунками (довгострокові та поточні), E – власний капітал, грн.; m і n – число основних груп активів та пасивів підприємств; NCA – необоротні активи, OL – інші пасиви, PE – видатки підприємств у майбутніх періодах, грн.

Поскільки інші пасиви промислових підприємств рівні 0, тоді підвищення розрахункового рівня коефіцієнта фінансової міцності підприємств з урахування інтервалів нормативних значень показника автономії і коефіцієнта покриття, а також впливу на них факторів ефективності діяльності, формалізуємо як:

$$\begin{array}{c}
 [EFC] \\
 \downarrow \\
 AR \rightarrow E \geq CS \quad , \\
 CS = \sum_{n=2}^n CLS, LCS
 \end{array} \quad (2)$$

$$\begin{array}{c}
 [EFC] \\
 \downarrow \\
 CR \rightarrow CA \geq CLS^2 \quad , \\
 CA = \sum_{n=6}^n CAE, CFI, ONA, PE, RIP, S
 \end{array} \quad (3)$$

де AR і CR – коефіцієнти автономії та покриття; CS – кредитні зобов'язання за розрахунками, CAE – готівкові кошти, CFI – поточні фінансові інвестиції, ONA – інші обігові активи, RIP – дебіторська заборгованість за промислову продукцію, S – запаси підприємств, грн.

Наступним етапом виконання і дотримання нормативів фінансової міцності промислових підприємств є зменшення позичкового капіталу здебільшого коштом перегляду кількості, скорочення складових та зменшення рівня капіталу у структурі активів. При тому зменшення чисельності і значень складових позичкового капіталу промислових підприємств передбачає скорочення структури активів, за яких:

$$\begin{array}{c} [EFC] \\ \downarrow \\ \sum_{i=2}^i NCA_1, CA_1 = \sum_{j=3}^j E, RIP_1, CLS_1 \end{array}, \quad (4)$$

де NCA_1 та CA_1 – необоротні активи і обіговий капітал, RIP_1 та CLS_1 – величини дебіторської заборгованості за продукцію і поточних кредитних зобов'язань щодо розрахунків з урахуванням того, що:

$$\begin{array}{c} [EFC] \\ \downarrow \\ \left\{ \begin{array}{l} E \geq RIP_1 + CLS_1 \\ CA_1 \geq CLS_1^2 \end{array} \right. \end{array}, \quad (5)$$

тобто фактично тоді, коли підвищуємо фінансову міцність підприємств і зміцнюємо фінансовий стан чи у відтинок часу, коли в підприємств відсутній надлишок NCA та (5) взаємозамінна:

$$\begin{array}{c} [EFC] \\ \downarrow \\ \left\{ \begin{array}{l} CA_1 + NCA - E \leq E \leftrightarrow CA_1 \leq (E - NCA)^2 \\ CA_1 \geq CLS_1^2 \end{array} \right. \end{array}, \quad (6)$$

$$\begin{array}{c} [EFC] \\ \downarrow \\ \left\{ \begin{array}{l} CA_1 \leq (E - NCA)^2 \\ CA_1 \leq (E + RIP - NCA)^2 \end{array} \right. \end{array}, \quad (7)$$

оскільки

$$CA_1 \geq CLS_1^2 \in CA_1 \geq (CA_1 + NCA - E - RIP)^2 \leftrightarrow CA_1 \leq (E + RIP - NCA)^2. \quad (8)$$

Основною умовою реалізації (5) є зменшення обігового капіталу промислових підприємств до величини, значення якої забезпечує реалізацію (6 – 7).

На практиці прискорення рівня обортовості обігового капіталу промислових підприємств є інструментом підвищення значень коефіцієнтів фінансової міцності завдяки мінімізації величини обігового капіталу підприємств. Мінімізація обігового капіталу промислових підприємств передбачає маніпуляції з значеннями показника обортовості обігового капіталу із акцентом на особливостях промислової діяльності. Обчислення рівня обортовості обігового капіталу (обігових активів) промислових

підприємств проводимо із застосуванням методу оперування її реальними середніми внутрішньофірмовими величинами.

Ефект прискорення обортовості обігового капіталу промислових підприємств унаслідок зменшення величини обігових активів (засобів) розраховуємо як:

$$\begin{array}{c}
 EFC \\
 \downarrow \\
 CA_{max\downarrow} = \frac{AVP}{\bar{N}} \left(\frac{\bar{N}}{H} - \frac{\bar{N}}{I} \right) \\
 CA_{max\downarrow} \in TCC \quad , \\
 TCC = CA_{max\downarrow} = \frac{AVP}{\bar{N}} \left(\frac{\bar{N}}{H} - \frac{\bar{N}}{I} \right) \\
 \bar{N} \leftrightarrow N
 \end{array} \quad (9)$$

де ТСС – коефіцієнт обортовості обігового капіталу підприємств; $CA_{max\downarrow}$ – вірогідне зменшення обігового капіталу і AVP – об'єм реалізації промислової продукції за календарний рік, грн.; \bar{N} – середня кількість днів у календарному році, днів; H та I – реальна і рекомендована величини показника рівня обортовості обігового капіталу підприємств, обертів.

5. Пропозиції і рекомендації щодо підвищення економічної ефективності управління обіговими засобами промислових підприємств

Прискорення рівня обортовості обігового капіталу промислових підприємств пропонуємо досягати шляхом:

- зменшення видатків обслуговування і безповоротних втрат обігового капіталу;
- оптимізації кількості грошово-кредитних операцій, пов'язаних з одержанням у розпорядження обігових активів, часу між поставками, резервів обігових засобів, нормативів формування обігових коштів;
- модернізації управління матеріальним забезпеченням, економічних механізмів закупівлі і систем зберігання обігових активів;
- удосконалення розподілу і перерозподілу видатків обігових коштів;
- оптимізації тривалості циклу виробництва промислової продукції;

- зменшення промислової продукції собівартості – технологічної і виробничої;
- раціоналізації і покращення нормування видатків майбутніх періодів;
- збалансування надходжень готівкових коштів від збуту продукції;
- оптимізації операцій, що мають відношення до розрахунків зі споживачами промислової продукції, їх еквівалентів і запасів готової продукції, цінової політики;
- інтенсифікації і розширення постачання промислової продукції;
- покращень і раціоналізації управління дебіторською заборгованістю;
- продаж залишків і надлишків обігових активів;
- удосконалення регулювання структури джерел інвестування, рекапіталізації тощо.

6. Економічні ефекти підвищення ефективності управління обіговими засобами промислових підприємств

Фіксування об'ємів виготовлення товарів, надання послуг і виконання робіт дозволяє розрахувати оптимальну величину обігових активів або кількість обігових засобів промислових підприємств, моделювати та прогнозувати формування складу, планувати структуру обігового капіталу, що стимулює отримання максимального прибутку, показників рентабельності. Це, у першу чергу, торкається поточних запасів обігових активів промислових підприємств.

Обсяги запасів обігових коштів промислових підприємств зменшуються тоді, коли час між періодами збільшення засобів мінімізується. Їх послідовне скорочення обумовлює збільшення річних видатків на управління матеріальним забезпеченням промислових підприємств, точніше бюджетів видатків на управління матеріальним постачанням, а саме організування, і скорочення рівня сукупних річних видатків на обслуговування зберігання поточних запасів обігових активів.

Отже, коли обсяги запасів обігових активів промислових підприємств і лаг часу поміж періодами їхнього резервування збільшуються, поточні запаси обігових засобів підприємств нарощуються та накопичуються. Економічними ефектами цього

є зменшення видатків на управління матеріальним постачанням і збільшення обсягу фінансування операційної діяльності із обслуговування зберігання поточних запасів обігових активів промислових підприємств.

Таким чином, загальну уяву про ефективність управління обіговими активами промислових підприємств формуємо за участі значень коефіцієнтів обортовості і тривалості оборту обігового капіталу підприємств. Їх покликанням є забезпечення і надання інформації про результати застосування обігового капіталу промислових підприємств. Економічні дослідження засвідчують практичне значення і важливість ролі показників. Вони обґрунтовуються функціональною корисністю коефіцієнтів обортовості і тривалості оборту обігового капіталу промислових підприємств.

Література

1. Оцінка тенденцій розвитку промисловості Західного регіону України [Текст] : [Електронний ресурс] аналіт. записка / С. О. Іщук, Я. В. Кудря ; НАН України ; ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М. І. Долишнього НАН України”. – Львів, 2015. – 12 с. – Режим доступу : <http://ird.gov.ua/irdp/e20150604.pdf> (останнє звернення : 24.03.2016).

2. Фінанси (2010 – 2016 рр.) / Діяльність підприємств / Економічна діяльність / Економічна статистика // [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua> (остання дата звернення : 11.08.2016).

3. Фінанси Львівської області 2014 рік [Текст] : [стат. збірник] / за ред. Г.М. корисько ; відпов. за вип. Г. М. Бойко. – Львів : Державна служба статистики України ; Головне управління статистики у Львівській області, 2015. – 93 с.